

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

F a k u l t a p e d a g o g i c k á

Katedra : sociálních studií a speciální pedagogiky

Bakalářský studijní program: Předškolní a mimoškolní pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro učitele MŠ a vychovatele

Název BP : AGRESIVITA DĚTÍ NA ZVLÁŠTNÍ ŠKOLE

Autor : Lenka Boučková
Hanychovská 402/ 18
460 10 Liberec 3

Podpis autora_____

Vedoucí práce : PaedDr. Ilona Pešatová, PhD.

Počet :

stran	tabulek	grafů	příloh
53	17	17	8

V Liberci dne 30.4.2005

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

V Liberci dne: 30.4.2005

Lenka Boučková

vlastnoruční podpis

Prohlášení o využití výsledků BP:

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové práce, a prohlašuji, že **souhlasím** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení, kopírování apod.).

Jsem si vědoma toho, že: užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má ode mne právo požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše). Bakalářská práce je majetkem školy, s bakalářskou prací nelze bez svolení školy disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu bakalářskou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

Autor:

Lenka Boučková

Podpis:

vlastnoruční podpis

Adresa:

Hanychovská 402/18
46010 Liberec 3

Datum: 30.4.2005

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji PaedDr. Iloně Pešatové PhD. vedoucí práce, za ochotné prokonzultování celkového zámyslu této bakalářské práce, za odborné vedení a připomínky při zpracování teoretických problémů mé práce.

Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Václavu Havlovi řediteli zvláštní školy za umožnění průzkumu na jeho škole a pomoci při zpracování testových otázek praktické části práce, také za jeho věcné připomínky a analýzu zkoumaného vzorku. A také Mgr. Václavu Holubovi, klinickému psychologovi za odborné konzultace v této problematice a jeho podporu, tak jako všem svým blízkým.

Název BP: Agresivita dětí na zvláštní škole

Název BP: Aggression in Special School Pupils

Jméno a příjmení autora: Lenka Boučková

Akademický rok odevzdání BP: 2004/2005

Vedoucí BP: PaedDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

RESUMÉ

V posledních letech se stává chování našich dětí čím dál více problematictější. Závažné na této situaci je, že problémy s chováním mají děti již v mladším školním věku.

Cílem mé práce bylo zmapovat problematiku agresivních projevů. Práci tvořily dvě stěžejní oblasti a to část teoretická, která pomocí zpracování literárních pramenů popisovala agresivitu jako takovou a další možné a podstatné vlivy, které jsou příčinou agresivních projevů. Praktická část se zjišťovala pomocí dotazníku setkání se s agresivitou 36 dětí na zvláštní škole. Výsledky ukazovaly na přítomnost agresivity na zvláštní škole. Za největší přínos práce vzhledem k řešené problematice bylo možné považovat ověření si teoretických znalostí v praxi.

SUMMARY

Of late years becomes behaviour our children wherewith along more problematic. Serious misconduct upon this situation is, do you problems wiht behaviour have children already in younger pupilage.

Purposes my work was chart problems incursive manifestation children.

Work create two pivotal areas namely part theoretic, which by the help of processing literary headwaters describe aggressiveness in it self and next possible and substantial effect,which cause incursive manifestation.

Practical part investigate wiht by the help questionnaire encounter aggressiveness fifty children on special school. Behind biggest contribution appearance to solving problems was rate as proveded by theoretical knowledges in practice.

BSAH

I. ÚVOD	7
II. TEORETICKÁ ČÁST	8
2.1. Úvod do teoretické části.....	8
2.2. Rodina jako první sociální skupina do které dítě přichází.....	8
2.2.1. Funkčnost rodiny.....	8
2.2.2. Typy rodiny.....	9
2.2.3. Styly výchovy.....	10
2.2.4. Role a normy v rodině.....	11
2.2.5. Vliv rodiny na vývoj dítěte.....	14
2.3. Agresivita.....	14
2.3.1. Agresivní projevy.....	19
2.3.2. Etiologie agresivity	26
2.3.3. Regulace agresivních tendencí	28
III. PRAKTICKÁ ČÁST	30
3.1. Cíl praktické části.....	30
3.1.1. Stanovení předpokladů.....	30
3.3. Popis zkoumaného vzorku.....	30
3.4. Průběh průzkumu.....	31
3.5. Použité metody	31
3.6. Výsledky a jejich interpretace.....	33
3.7. Shrnutí výsledků praktické části.....	44
4. Závěr.....	46
5. Návrh opatření.....	48
6. Seznam použitých zdrojů.....	50
7. Seznam příloh.....	52
8. Přílohy.....	53

MOTTO: *“Neznám žádnou povzbudivější
zkušenost, než je nesporná
schopnost člověka povýšit
svůj život vědomým úsilím.”*

/ Henry David Thoreau /

ÚVOD

Jedním z důvodů špatného dětského chování, pomineme-li predispozice, je asociální prostředí, z kterého děti pocházejí, nebo problémové sociální skupiny, které nedodržují formální i neformální pravidla chování a děti se v těchto skupinách pro nedostatečnou funkčnost rodiny a styl výchovy, efektivně nevyplněný volný čas, zdržují. Tyto základní nedostatky při výchově se projevují v chování dětí k materiálním věcem, ale také bezohledností vůči vrstevníkům a dospělým.

II. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Úvod do teoretické části

Cílem teoretické části mé studie je pojednání o skutečnostech, které měly podstatný vliv na osobnostní vývoj a problémové chování dětí.

2.2. Rodina jako první sociální skupina, do které dítě přichází

Základní rodina se skládá nejméně ze tří členů (matka - otec - dítě). Rodina tiskne pečeť chování dítěti a učí ho od narození určitému řádu, návykům, stanovuje normy, také učí dítě vztahům mezi členy rodiny a okolním světem.

2.2.1. Funkčnost rodiny

Rodina je specifickým způsobem uzavřená skupina, která má svůj typ a funkci. Funkce rodiny je vnitřní a vnější. Vnější funkčnost je vůči společnosti.

Rodina ekonomická

Rodina ekonomická má funkci výrobní činnosti a velmi důležitým úkolem je materiální zabezpečení.

Rodina výchovná

Rodina výchovná uspokojuje potřeby dítěte, dává pocit sounáležitosti a akční prostor, učí dítě vztahu k věcem, poskytuje vzory chování, jednání. Vede dítě k vědomí povinnosti, začleňuje dítě do jiných sociálních skupin, ale především poskytuje dítěti útočiště, kde se může svěřit, dostane radu a porozumění.

Rodina biologická

Rodina biologickosexuální se týká vztahu mezi partnery. Uspokojuje sexuální potřeby manželů a slouží jako proces k rozmnožování.

Rodina emocionální

V rodině emocionální vznikají specifické citové vazby mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci, mezi manžely. (Máchová, 1974)

2.2.2. Typy rodiny

Vzhledem ke skutečnosti, že každá rodina je jiná, diferencujeme je na tyto základní typy pro lepší budoucí strategii.

Rodina funkční

Rodina funkční je rodina taková, která plní všechny své funkce od výchovy dětí přes emocionální prožívání radostí, vedení k odpovědnosti a svědomí, až po materiální zabezpečení. Jde o rodinu, kde vládne harmonie, dodržuje se určitý řád a normy. Důležitá je také komunikace na demokratickém základě.

Rodina problémová

Tato rodina působí navenek jako funkční, ale uvnitř rodiny jsou problémy, které se řeší za přítomnosti všech členů. Nemá tak pevné vztahy jako rodina funkční.

Rodina dysfunkční

Rodiny dysfunkční dále dělíme na devět typů.

Rodina nezralá - příliš mladí rodiče

Rodina přetížená - málo času na dítě

Rodina ambiciózní - rodiče jsou pohlcováni vlastní osobou, snaha o vyšší standard a vyšší společenské uplatnění

Rodina perfekcionalistická - rodiče chtějí mít perfektní děti za každou cenu

Rodina autoritářská - omezenost na příkazy, zákazy bez ohledu na názory dítěte

Rodina rozmazlující - rodiče se dítěti podřizují, bojovně ochraňují dítě

Rodina liberální - dítě nemá řád, program, má velkou volnost, dítěte si nevšímají

Rodina odkládající - odkládají děti k příbuzným a známým z nedostatku času

Rodina dissociovaná - narušené rodinné vztahy a narušené chování rodičů, dítě má pocit vnějšího ohrožení

Rodina afunkční

Tato rodina je natolik narušená a vývoj dítěte je tolik ohrožen, že by byla vhodnější výchova dítěte mimo rodinu. Bez zájmu, řádu, povinností, odpovědnosti.

2.2.3. Styly výchovy

Rodinná výchova ovlivňuje vývoj dětí. Nesprávná výchova dává prostor pro rozvoj negativních vlastností.

Autoritativní styl

Přílišná přísnost nadřazené vychovávající osoby. Dítě je zakřiknuté, ustrašené, agresivní.

Úzkostlivý styl

Přehnaná pečlivost. Neustálé poučování, odstraňování překážek, max. zjednodušování činnosti. Dítě je nesamostatné, pomalejší.

Povolný styl

Dítě je rozmazlováno, vynucuje si větší ohledy, je zvyklé na benevolenci rodičů. Horší adaptace na nové prostředí.

Perfekcionalistický styl

Snaha rodičů o dokonalost dítěte, vysoké požadavky bez přihlídnutí ke schopnostem a zájmům dítěte.

Nedostatečná výchova

Nízká pozornost rodičů, výchova dítěte je spíše zatěžuje, nedostatek času se dítěti věnovat. Nebezpečí deprivace, frustrace a stresu.

Asertivní výchova

Asertivní výchova spočívá v trpělivosti, kompromisu a uznání chyby rodičem. Prosazení oprávněných požadavků nebo odmítnutí nepřiměřených nároků. Vzájemná dohoda, demokratický přístup. Nemožnost manipulace. (Máchová, 1974)

2.2.4. Role a normy v rodině

Každý člen rodiny má své postavení a z něho vyplývá určitá role. Role je předpokládané chování, které s touto rolí úzce souvisí. Každé rolové chování má své meze, říkáme jim normy.

Role otce

Role otce je důležitá pro vývoj dítěte, které přebírá některé postoje a ztotožňuje se s některými osobnostními rysy. Očekávané rolové chování je např. upřímný vztah k partnerce, láska, vzájemné porozumění a úcta. Je tátou, manželem, přítelem, kamarádem, ochráncem. Zvládá lehčí, ale i těžké životní situace a je vždy pevnou oporou pro svou rodinu. Vychovává děti, pomáhá manželce a celkově se podílí na chodu rodiny. Má stejná práva a povinnosti vůči rodině jako jeho manželka. Je pro dítě vzorem muže. Máme různé druhy otců což vychází z temperamentu a charakteru např. Otec :

despotický - vyvolává strach u ostatních členů rodiny, nikdo ho nemá rád, je nepřístupný. Může být tvrdý, agresivní, surový. Děti ze strachu lžou a podvádějí.

puntičkářský - pedant, kompenzuje si své nedostatky

nezúčastněný - nemá specifické rysy ani znaky. Většinu času tráví mimo rodinu. Svou odloučenost může kompenzovat zvýšenou aktivitou ve dnech, které tráví doma.

Funkci otce přebírá matka. Otcovu odloučeností trpí více chlapci než dívky. Dítě se projevuje nesamostatností a vyšší konfliktovostí vůči okolí a učiteli.

kamarád - je spravedlivý a náročný na děti, ale i na sebe, přináší pohodu a klid.

nenáročný - člověk pohodlný, do ničeho se nehrne, nechce komplikace, nevyžaduje povinnosti, do plnění rodičovských povinností je nucen.

Role matky

Matku spojujeme spíše se stránkou citovou a výchovnou. Kladou se na ni vysoké nároky a jako dobrá matka musí všechny požadavky a úkoly plnit. Má stejná práva a povinnosti vůči rodině jako otec. Typy matek se odvíjejí od temperamentu a charakteru např. Matka :

nekompromisní - přísná, spíše kárá než chválí, vojenská výchova

nevyrovnaná - špatně zvládá rodinné problémy, podceňuje se, malá vůle

milující - láska, sebeobětování, citlivá, dobrá nálada

snobská - záleží jí na obdivu a uznání, lásku spíše hraje, upřednostňuje své zájmy a majetek a vše nedostupné

netradiční - výchova dětí ji nezajímá, přistupuje k dítěti obtížně a s přemáháním

Role dítěte

Dítě se od narození učí a to především chodit, mluvit, ovládat předměty atd. s přibývajícím věkem mu narůstají nové role a z nich vyplývající chování. Působíme na jeho chování a formujeme ho, vštěpujeme mu nějaký řád a návyky. Dítě musí zvládat základní požadavky, které se na něj kladou a odpovídají jeho možnostem.

Normy chování v rodině

Každá rodina má svou strukturu, počet členů různého věku a funkce. Každá funkce se odvíjí od dané role v rodině. Každá role má svou pozici a svá pravidla předpokládaného chování a tato pravidla chování jsou vynucována. Jestliže tato pravidla neboli normy nejsou dodržovány, uplatňují se tresty neboli sankce. Proto je nutné stanovit řád, práva, povinnosti a sankce. Musíme přihlídnout k možnostem jednotlivých členů a být velice opatrní při ukládání trestu. Důležitá je důslednost a kontrola. Pravidla neboli normy chování dělíme na neformální (mravní zvyky, obyčeje) - jsou nepsaná a normy formální - jsou psaná pravidla - zákony (trestní, občanské, rodinné..).

Tyto normy chování slouží také k adaptaci na určitý režim, který nabývá účinnosti v pozdějším věku, kdy dítě automaticky přijímá nová pravidla chování bez jakýchkoli problémů a tak se vyvaruje konfliktnímu chování ve společnosti a ke svým nejbližším. (Matoušek, 1993)

2.2.5. Vliv rodiny na vývoj dítěte

Vliv rodiny na dítě vzniká už v prenatálním věku. To znamená, že je rozdíl mezi dítětem chtěným a nechtěným, což se projeví v dětském a pozdějším věku. Základní rysy dítěte jsou ze 75% dány geneticky, tzn., že predispoziční informace hrají na vývoji dítěte podstatnou roli. Fenotyp se podílí na rozvoji osobnosti z 25%. Měli bychom proto zanalyzovat schopnosti, vlohy, předpoklady a možnosti dítěte a rozvoje, posílit ty pozitivní a potlačit negativní. Snažit se co nejefektivněji a nejvhodněji využít pozitiv fenotypu pro celkový rozvoj osobnosti dítěte. Měli bychom mít také základní vědomosti o vývoji a výchově dítěte, abychom se nedopouštěli zbytečných chyb při formování postojů a rozvoji osobnosti dítěte v komplexním výchovném procesu.

2.3. Agresivita

Agrese – vyjadřuje tendenci útočit, napadat, poškozovat, ničit. Zaútočit na někoho pěsti, ale i slovy. Zničit lze někoho fyzicky (zranit, zbit, usmrtit), ale i sociálně (zničit jeho pověst pomluvami, intrikami). Útočit s úmyslem poškodit, zničit, ale také přinutit k něčemu demonstrací síly – nemusí být vždy provázána pocity nepřátelství útočníka vůči oběti. (Nakonečný, 1997)

Dětská agresivita

Agresivita jako projev nelibosti, zlosti, se může pozorovat již od velmi útlého věku.

Také již ve velmi raném věku se mohou objevit záchvaty agresivity (především jako hysterický projev), způsobené zhýčkaností a nevhodným přístupem k dítěti. Takové dítě si hysterickou agresí vynucuje výhody, které si obvykle nezaslouží. Je-li mu vyhověno, tato reaktivita se ještě více zakoření.

V budoucnu se projeví pánovitostí, rozmarností, nechutí se podřídít okolí, prosazováním pouze vlastní vůle.

U malých dětí se agresivita vůči věcem projevuje ničením hraček, není to však agresivita pravá, nýbrž přenesená, apojená objevováním nových věcí, hraček – není to totiž ještě korekce jednotlivých vzorků chování. Teprve vývojem se dítě naučí s věcmi zacházet, zjemní se jeho cit pro míru, odhadne správně sílu a odhalí i mechanismus přístupu. S dětskou agresivitou se můžeme setkat na ulici, ve městě, kdy je spíše charakterizována drobným pošťuchováním, upozorňováním na sebe a někdy i pocitem určité síly. V dětském kolektivu jako jsou jesle a školky se někdy objevuje kousání a škrábání, to však nemusí být pokaždé projev jasné agresivity, ale i projevem hravé komunikace, llibosti a nelibosti vůči druhým dětem.

Agresivita z nemoci

V některých případech může však být agresivní jednání důsledkem onemocnění, například epilepsie. O epileptickém záchvatu agrese se uvádí, že bývá nejsilnější, nejkrutější. Trestné činy dospělých epileptiků bývají hrůzné, neboť bývají provedeny s pedantickou důsledností.

Agrese jako projev duševní choroby, zejména schizofrenie, se vyskytuje relativně málo. U dětí to může být nemotivovaná agrese, náhlá, jakoby bez zjevné příčiny, u dospělého pak spíše projev pudu sebezáchovy.

Naopak častá je agresivita u neurotiků, kde je vlastně logickým vyvrcholením úzkosti.

Agresivita z úzkosti

Úzkost na rozdíl od strachu nemá předmět, prostě jen neurčitě sedí někde v těle a téká, vytváří vnitřní nepokoj. Úzkostný jedinec může v tíživé situaci zareagovat právě agresí, někdy i proti zcela nevinnému a nepřipravenému člověku. (Takové reakci říkáme přesunutí afektu, kdy nahromaděná úzkost,

vzteky a nejistota se přenesou při zdánlivě zcela nevinném podnětu na osobu, která je v tomto okamžiku nablízku.)

Jinou formou je nezvládnutý efekt, kterého se dopouští většinou osoba nedisciplinovaná, neschopná dostatečného sebeovládání, takže i v běžné zátěži vzplane, zaútočí.

Extrémní formu úzkostné agrese je raptus. Tedy úzkost do té míry převýší kompenzační mechanismy organismu, že se navenek projeví jako ničivá, solná agrese.

Úzkost však na druhé straně nemusí obsahovat pouze prvky agrese, ale i regrese nebo somatizace, kdy se tato úzkostná nálada projeví u dítěte teplotou, bolestí hlavy, bolestmi v krajině žaludeční, eventuálně zvracením. Setkáváme se s nimi u dětí školního věku, které nedokážou překonávat složitější problémy života v kolektivu nebo při učení a reagují „útekem do nemoci“.

Agresivita proti lidem

Nejvyšší forma agresivity se projevuje v jednání proti lidem. Absolutní hodnotou irreversibilní agrese je sebevražda. Můžeme však o ní hovořit teprve asi od šestého roku věku dítěte, protože do té doby je pro děcko smrt cosi vratného, jako bývá v pohádkách. Fenomen smrti si nedovede představit a uvědomit, ani vyrovnat se s ním. Stejně tak nechápe čin vraždy. Dítě může zabít ve hře, zhruba do šesti let však není schopno pochopit, co se vlastně stalo.

Agresivita je postoj k životu

Agresivita je v podstatě stenický způsob postoje osobnosti k životu. Obecně bývají agresivnější muži, u nichž je agresivita často spojena s hravostí. (ať již se to projevuje v jeho zálibách, fandovství apod., nebo loveckých disciplínách či dokonce aktivních kombativních sportech.)

Tento rys bývá znatelný už v dětství, např. ve škole, kdy se chlapci a děvčata vzájemně snaží soupeřit o větší úspěšnost.

Agresivní jednání vede od vnitřního napětí k uvolnění. Ideální formou, jak rozpustit agresi, je smích. Proto většinou platí stará moudrost, že lidé veselí a vtipní nebývají zlí. (<http://www.mvcr.cz/soutez/agresivi.html>)

Motivace agrese:

- 1) strach nebo frustrace
- 2) přání vyvolat strach, útěk
- 3) prosazení vlastních záměrů, zájmů (asertivita) (Reber, 1985)

Nejčastější zdroj agrese = frustrace

Dva druhy agrese:

- 1) zlobná agrese (vrozená) – reakce na frustraci s pocity vzteku, nenávisti, nepřátelství, hostility
- 2) instrumentální agrese – naučená sociální technika (Dotlard, 1939)

Utlumená zlobná agrese – očekává se potrestání (nemůže vynadat nadřízenému). Je přenášena na jiný objekt = „obětního beránka“, např. na manželku.

Utlumená instrumentální agrese se přenáší na objekty podobné fyzicky nebo významově.

Pudovou (vrozenou) agresi zdůraznil S. Freud a etolog Lorenz (1963) a psycholog Storr (1968) – biologická účelnost agrese - evolučně vyvinutá strategie chování u sociálně žijících živočichů.

U člověka se kultivovala a hrubé formy (fyzické napadení druhých) byly trestány.

Zjemnělé formy:

- 1) ironie, dobírání si někoho
- 2) napadání (nevěcná kritika, pomlouvání)
- 3) verbální formy (vyhrožování, spílání, nadávání)
- 4) pudová agrese (zatínání pěstí, strkání)

Odreagování agrese – bojové hry, soutěže, box, střelba. „Boj“ – o moc, prestiž, ovládání druhých. Dominance – nemusí být spojena s agresí.

Agresivní chování má analogii se sexuálním chováním (pravidelné odreagování).

Dvoji zaměření – heteroagrese – na jinou osobu (vražda)

- autoagrese (sebevražda= suicidium)

Z lat. Punio= trestám, autopunitivní akty – sebetrestající z pocitů viny: sebepoškozování, gamblerství, pracovní přetěžování, nevysvětlitelné autohavárie. (Rosenzweig, 1946)

Nevinné formy agrese: sport, hry, žertování

profese (řezník, chirurg), politické aktivity

(Plack, 1974)

Agresivní – fotbal (hráči, fanoušci)

- marketing
- hudba (jazz, beat, diskotéky)
- vražedný silniční provoz

Hypotéza KATARZE (=očistění), tenze (napětí) městnanou agresí může být odreagována např. „fackovací panák“, okopávání zahrady. Jestliže není agrese potrestána dochází k posilování a opakování v budoucnosti.

Masmediální produkce – TELEVIZE: - posilování agrese
- odreagování
(osobní morálka!)

Vandalismus – lidé společensky vykořenění a spol. odmítání, s komplexem bezmocnosti = aktivní pokus prezentovat se jako obávaný outsider- destruktivní zloba se obrací proti uznávaným společenským hodnotám, bohatství. NIČÍ – parky, hřbitovy, sochy, telefonní automaty, zaparkované auta...

Obhajoba agrese. Pokud člověk nedokáže říci „ne“, vzdává se svých práv, podřizuje se – depresivní, rezignovaný, nedovede se postavit proti křivdám na něm páchaným, podceňuje sebe sama, nedovede vyjádřit svá přání a námitky, propadá se do nedůstojného stavu.

Člověk se učí kompromisům, ale i bojovnosti, nemůže v životě obstát jako neagresivní jedinec – k čemuž je veden výchovou. (úzkostné děti – nejisté)

Agresivitou musí člověk překonávat svou závislost, získávat pocit sebejistoty a vědomí, že je s to bojovat za svá práva.

Společnost je více ohrožena lidskou poddajností než agresivitou!
(Winnicott, 1958)

2.3.1. Agresivní projevy

Agresivní projevy jsou charakteristické porušováním sociálních norem, spojeným s omezováním základních práv ostatních, které může mít i násilnou formu. Hodnocení takového jednání může být různé. Typická je neschopnost empatie, egoismus, dominance vlastních potřeb a osobního uspokojení nad

jakýmkoli jiným motivem, radost z agresivního jednání, z pocitu moci. Pocit viny většinou schází. Jsou i jiné možnosti, např. převaha impulzivní agresivity, která je typická nedostatkem sebeovládání, ale chyběním úmyslu se takto chovat s pozdější lítostí. Agresivní chování může mít charakter prostředku z potřeby něco získat nebo se prosadit. V mnoha případech jde spíše o potřebu agresivního chování jako cíle např. vandalismus, týrání ostatních. Agresivní chování má normativní charakter v některých antisociálních skupinách.

(Vágnerová, 2000)

Máme základní čtyři stupně agrese:

- 1) Nejnižší, navenek není patrný, jedinec své chování zvládá. Může být nápadné jen zčervenání, zblednutí, zatnutí zubů a sevření úst.
- 2) Složitější, neboť se projevuje slovně hádavostí, urážkami, nadávkami, klením, obviňováním druhého.
- 3) Již značně nebezpečný, objevuje se výtržnictví, destruktivní snahy o poškození nebo zničení předmětů.
- 4) Nejzávažnější stupeň vykazuje pozmeněné chování vůči lidem s projevy psychického i fyzického násilí postrádající jakékoli zábrany. Terorizuje okolí, bije členy rodiny, ale i cizí lidi. Ubližuje jim na zdraví, omezuje na životě, vyhrožuje zabitím a svůj záměr někdy realizuje. (Vágnerová, 1999)

Formy a typy agrese

Fyzická agrese a používání zbraní

- Oběť je věšena na lustr, na skobu, a to až do ztráty vědomí a vyznačení strangulační rýhy na krku.
- Je škrcena kabelem, provazem, šálou, páskem, a to až do ztráty vědomí a vyznačení strangulační rýhy na krku, nebo „jen“ do „zmodrání“ obličeje a dušení.

- Agresoři oběti svážou ruce, na hlavu ji navléknou igelitový pytlík a pozorují, jak se zmitá.
- Oběť je dušena polštářem a ručníkem, agresoři měří čas, jak dlouho vydrží nedýchat.
- Agresoři se zcela vážně pokoušejí oběť vyhodit z okna, shodit z mostu apod.
- Předstírají, že chtějí oběť vyhodit z okna, přes zábradlí ve škole.
- Oběť mučí a „vynervují“ ji až k jejímu sebezničujícímu úniku např. skoku z okna.
- Oběť bodnou nožem do hýždě, říznou nožem do nohy, naříznou jí ušní boltec žiletkou.
- Oběti vrážejí špendlíky do hýždí až po hlavičku, případně „malým pícháním“ bodají špendlíky, kružítkem, až jí teče krev. Házejí šipkami na živý terč nebo oběť píchají tužkou.
- Oběť je vysvěčena do naha a bítá důtkami, popř. se jí vysmívají. Je „znásilňována“: agresor ji zalehne a křičí na ni sexuální vulgarismy.
- Agresoři střílejí vzduchovou pistolí broky do různých částí těla oběti.
- Obtiskují oběti na hřbet ruky či dlaně rozžhavené šroubové matky nebo drát, případně k tomu používají zápalky.
- Oběť je mlácena kabelem, speciálním obuškem, tyčí, páskem apod. přes záda, paty atd.
- Je vystavena hromadnému kopání
- Je vystavena kopání „kanadami“ do hlavy a dalších částí těla.
- Je vystavena anonymnímu hromadnému bití, ranám pěstí do obličeje a břicha nebo hrudního koše.
- Je vystavena fackování, rány dlaní do týla.
- Na oběť je položena deska a na desku si stoupnou agresoři, v co největším počtu.
- Je chycena za nohy a roztahována, dokud neudělá, co je agresory požadováno.

- Jsou jí stříhány vlasy nebo upalovány.
- Je držena na zádech, agresori jí odhalí břicho a házejí kovovou mincí na pupek, nebo dlaní na břicho.
- Pokud agresorovi oběť vzdoruje, je ze zadu chycena za krk a „příplácnuť“ hlavou k lavici, popř. opakovaně chycena kolem těla a hozena na lavici.
- Je vystavena násilnému sprchování ve studené vodě, nebo namočení.
- Je svazována provazem, policejními pouty, řetízky, popř. znehybněna agresory, kteří se posmívají její bezmocnosti.
- Agresor při vyučování maluje oběti na krk propisovačkou, nebo maluje fixem na obličej.
- Agresor nalepí oběti bonbon či žvýkačku do vlasů, vylije limonádu za krk, vysype brambůrky za košili...
- Je vystavena výhrůžnému a obtěžujícímu pohybování rukou a hýbání prsty před obličejem a „čechráně“ vlasů.

Slovní agrese

- Oběti je vyhrožováno zabitím (zastřelením, oběšením, umlácením, přehozením přes zábradlí, hozením do výtahové šachty...)
- Oběti je vyhrožováno mučením.
- Oběti je vyhrožováno násilím.
- Oběti je vyhrožováno nepřímo, anonymně, po telefonu.
- Oběť je zastrašována zbraněmi: skutečnou pistolí, plynovou pistolí, vystřelovacím nožem, „motýlkem“, baseballovou pálkou, pendrekem s ocelovým jádrem, břitvou, boxerem, nůžkami, plynovým sprejem..
- Oběti je nadáváno (Ty svině židovská, cikánská, slovenská, rudá, tlustý prase, smrdíš, panici).
- Agresori urážejí rodiče oběti.
- Vysmívají se slabostem a handicapům oběti.
- Vysmívají se neúspěchu, chybám a trápení oběti.

- Vtipkují na úkor oběti, mají ironické poznámky, zesměšňují ji a posmívají se jí.

Krádeže, ničení a manipulace s věcmi

- Agresori berou oběti peníze, zbavují ji kapesné.
- Trhají a ničí oblečení oběti (propálení, rozříznutí..)
- Přivlastňují si nejrůznější věci oběti (plné penály, kalkulačky, videokazety, rádia, hodinky..)
- Trhají a ničí, popř. ukradnou oběti učebnice, sešity (oběť musí dopsat nový sešit), kreslí na ně fašistické symboly, lámou oběti tužky, pera..
- Oběť je agresory donucena „půjčit“ svačinu, agresori oběti poplívají svačinu.
- Agresori oběti plivají do bot, nalijí do bot vodu.
- Ukradnou, schovají oběti legitimace, lístky na oběd, peněženku s penězi, boty, aktovku...

Násilné a manipulační příkazy

- Oběť je donucována pít moč, limonádu, do které bylo naplíváno, jíst jídlo z podlahy.
- Je agresory donucována masturbovat před ostatními.
- Oběť musí čistit agresorům boty, líbat jim boty...
- Je donucována klečet před agresory a prosit je o milost.
- Musí se uklonit při vstupu do třídy, říct „Dobrý den pánové“ a udělat „ksicht“.
- Je donucována mýt záchody, uklízet za agresory.
- Oběti je agresory přikázáno chodit vždy a všude poslední, je jí zakázáno mluvit s kamarády...
- Je donucována tancovat „break“, případně „kroutit“ se na zemi, zpívat.
- Je donucována opakovat ponižující výroky, nacistické pozdravy a hesla.
- Je donucena nosit ponižující ceduli.

- Je donucována platit a odevzdávat agresorům svačiny, dávat jim cigarety a fotografie zpěváků...
- Je donucována platit agresorům „výkupné“ a „půjčovat“ peníze, a to i značné částky.
- Je donucována napovídat při písemných pracích, psát agresorům úkoly a prepisovat sešity...
- Je donucována pracovat v dílně a na pracovišti za agresora.
- Je donucována „dělat metro“ (lézt pod lavicemi a hlásit stanice metra)
- Je donucována „dělat válku“ (nohou od židle předvádět, že střílí po létajících slonech a ufonech).
- Je donucována napodobovat klokana Skippiho, předvádět Vinnetoua.
- Oběti je přikázáno odtlačit auto, které před tím musela namalovat na tabuli.
- Žák pověřeným učitelem, aby hlídal kázeň, na příkaz agresora zapisuje na tabuli oběti.

Zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary

- Spolužáci oběť ignorují, neodpovídají na její pozdrav, na prosbu nereagují, dělají, že neslyší.
- Když si přisedne ke stolu při obědě, všichni si štitivě odsednou jinam.
- Oběť je pomlouvána, zlomyslně osočována, jsou na ní sváděna provinění, kterých se nedopustila.
- Agresoři zaplavují oběť přilivem nadávek, básněmi, kresbami, příběhy, pohádkami. (Kolář, 2001)

Typy šikany jako jedny z forem agrese.

Fyzické přímé aktivní – agresor přímo útočí na oběť

Útočníci oběť věsí do smyčky, škrtí, kopou, fackují.

Fyzické aktivní nepřímé – agresor sám neútočí, ale pošle jiné agresory, aby oběť zbili

Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili.

Oběti jsou ničeny věci.

Fyzické pasivní přímé – fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů

Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice.

Fyzické pasivní nepřímé – odmítnutí splnění požadavků

Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod.

Verbální aktivní přímé – Nadávání, urážení, zesměšňování.

Verbální aktivní nepřímé – Rozšiřování pomluv. Patří sem, ale i tzv.

symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních..

Verbální pasivní přímé – Neodpovídání na pozdrav, otázky..

Verbální pasivní nepřímé – Spolužáci se nezastanou oběti, je-li

nespravedlivě obviněna z něčeho co udělali její trýznitelé. (Kolář, 2001)

Při studiu lidské agresivity

1) forma – agresivní získávání živin u dravců

2) forma – agresivní jednání – východisko z nouze, čin obranný, obava o vlastní život nebo o život mláďat. Nejčastěji 1. krok útěk, 2. krok zoufalý útok – protiútok – čin frustrační, typ u býložravců

2.3.2. Etiologie agresivity

Etiologie agresivity bývá velmi různá a může souviset jak s vlivy prostředí rodinného, tak i mimorodinného, také s vlastnostmi organismu jedince.

Příčinou agresivních poruch chování mohou být:

- a) Specifické vlivy prostředí, především závažná psychická deprivace.
Modelem může být agresivní chování v rodině, které je považováno za určitou normu normálního chování (matka – otec, rodiče – děti, děti – děti). Agresivní chování u těchto dětí je výsledek sociálního učení. V důsledku odmítají běžné normy chování nebo jejich nedostatečné osvojení. Značný vliv na děti mají v současné době také masmédia a špatný nebo žádný výběr pořadů rodičů o vhodnosti sledování.
- b) Dědičné dispozice mívají děti s disharmonickým vývojem osobnosti, často s odchylkami citového prožívání. Agresivita se u nich projevuje již v poměrně v raném věku a bývá výchovně velmi málo ovlivnitelná. (Vágnerová, 2000)
- c) Poškození mozku může být příčinou zvýšené agresivity impulsivního charakteru. Projevuje se např. po úrazu hlavy, v rámci epileptických změn osobnosti, LMD. V tomto případě je agresivní projev spíše záležitostí neschopností sebeovládání a výbušnosti než neschopnosti rozpoznat nevhodnost svého jednání či akceptovat běžné normy chování. (Vágnerová, 1995)

Obecně jde říci, že agrese vzniká spíše na základě několika různých faktorů např. v hlučném a teplém prostředí, centru měst. K. Lorenz je názoru, že agrese je vrozená na základě genetických faktorů. Agresivní

energie se v člověku hromadí a při přetížení organismu se tato energie uvolní, a to u každého člověka z různého podnětu.

Teorie sociálního učení a agrese

Agrese je naučena z prostředí pozorováním a dochází k modelování vzorů, děti se učí agresivnímu chování. Jestliže je agrese odměněna, dochází k posilování a nápodobě. Vzory: rodiče, vrstevníci, mediální postavy = zobrazení násilí v televizi – bylo by vhodné výrazné snížení násilí v televizi. (Bandura, Walters)

Přenos agrese nápodobou agresivních vzorů. Děti, které při experimentu pozorovaly agresivní vzor – projevily významně více nápodoby fyzické a slovní agrese. (Bandura, Ross, Rossová, 1961)

Agrese z pohledu teorie frustrace a agrese.

Jde o agresi vyvolanou závistí, kterou lze považovat za reakci na jednu z forem frustrace. V tomto případě zvyšuje osobní neuspokojení skutečnost, že jiný člověk má to, co se danému jedinci nedostává. Srovnání své vlastní nespokojenosti s předpokládaným uspokojením někoho jiného zvyšuje pocit osobní újmy. Není tedy divu, že vzniká nenávist k tomu druhému, který je na tom lépe. (Vágnerová, 2000)

Sociální faktory a faktory prostředí ovlivňující agresi.

V přeplněných věznicích vyšší množství agresivního a ničivého chování. Deindividualizace (když člověk přestane být rozpoznán jako jedinec – v davu, oblečení) může vést ke ztrátě zábran agresora. (Cain, 1980)

Konformita s normami – kde se agresivní chování očekává (na fotbalovém utkání – zachování si tváře, mladiství v centrech měst USA – očekávané získání „respektu“.

Nesociální přístupy k agresi.

Genetické příčiny – chromozom „Y“ navíc způsobuje vyšší výskyt agresivity. Biochemické příčiny – testosteron – pachatelé měli vyšší hladinu. Neurofyzilogické příčiny – nádor v oblasti spánkového laloku = Charles Whitman zastřelil 38 lidí. (Hill, 2004)

2.3.3. Regulace agresivních tendencí

Současná společnost se k agresivitě chová ambivalentně. Na jedné straně – „správní“ chlapci se musí postít do práce „agresivně“ a „bojovně“, sport. reportér žádá od fotbalistů více „agresivity“. Je třeba cílevědomá pedagog. práce se zlostí a agresivitou.

Rozdílné názory musejí být vysloveny a konflikty zvládnuty a probojovány – bez zranění a poškození.

Interakční hry a cvičení, soutěživé hry zvyšují napětí. Sociální hry. (Portmannová, 1996.)

Trestat a neposilovat agresi, najít náhradní vybití agrese v činnostech např. sportech, nebagatelizovat a neracionalizovat agres. chování. Vyvarovat se nápodoby např. v rodině, pečlivě vybírat televizní pořady bez agresivních prvků.

V posledních 2 tisíciletích pronikají jistá morálně – etická schémata antiagrese. (Buddha, Kristus, řeční filozofové) Zatím málo účinná! Záleží na

genetickém kódu, hormonálních aktivitách, fyzické či psychické kondici, somatických a psychických odchylkách, nemocích.

Nemoci (epilepsie, meningitida, mozková traumata, sklon k hypoglykémii, rozkolísaný diabetes mellitus...)

Zevní činitelé: alkohol, drogy, farmaka, hluk, neklid, stresy, nejistota, psychologie davu, vlivy klimatu a povětrnostních změn. (MUDr. Sitan, Brno)

III. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. Cíl praktické části

Hlavním úkolem mé studie je zmapovat agresivní projevy dětí na zvláštní škole.

3.1.1. Stanovení předpokladů

- 1) Lze předpokládat, že agresivita bude prokázána min. ze 75%
- 2) Lze předpokládat, že agresivita se projevuje spíše u chlapců než u dívek

3.2. Popis zkoumaného vzorku

Jedná se o ročníky 5. až 9. v počtu 36ti dětí (19 chlapců, 17 dívek) ve věku od 12 – 15 let. Průzkum proběhl v době týden po jarních prázdninách tohoto roku. Děti mají snížený intelekt, kde běžným výukovým nárokům základní školy nestačí. Dotazované děti, které se účastnily průzkumu, měly ve své dokumentaci zaznamenány následující druhy postižení nebo poruch chování: dyslexie, dyspraxie, LMD, DMO, poruchy řeči dyslálie , dále děti s problémy záškoláctví, děti s drobnými krádežemi, lhaví, vandalství, hraní výherních automatů, s prvními sexuálními zkušenostmi, se zkušenostmi s alkoholem, kouřením cigaret a marihuany, se šňupáním pervitinu a násilnými činy zaměřené proti vrstevníkům. (čerpáno z dokumentace pedagogicko-psychologického vyšetření)

3.3. Průběh průzkumu

V první fázi byla využita tzv. pilotáž, pro získání zpětné vazby o vhodnosti aplikace dané metody, kde byla zjištěna omezená míra výběrových možností ve stěžejní části, a dále označení odpovědi z možnosti volené na jednoznačnou. Dotazník byl na tomto základě zjištění upraven.

Průzkum probíhal ve kmenových třídách žáků, z důvodu výhody jejich přirozeného prostředí. Na začátku vyučovací hodiny byl s dětmi veden obecný dialog o problémech a chování žáků mezi sebou pro uvedení dětí do uvědomění jejich chování a vlastních postojů, a následně jim byla dána instruktáž o pracovním úkolu daného dotazníku.

Děti začaly pracovat ve stejnou dobu, každý samostatně ve své lavici, bez možnosti kolektivní spolupráce vzhledem k objektivnosti a anonymity. Vypracování dotazníku nebylo nikterak časově omezeno, ale dáno za vhodnost vypracování nejdéle do konce vyučovací hodiny.

Během vypracovávání dotazníku se děti občas zeptaly na některou otázku, jak mají odpovědět, také občas některé dítě vyrušovalo, rozptylovalo svými připomínkami a bylo vulgární. Zadaná práce nepřesáhla jednu vyučovací hodinu a děti dotazníky odevzdávaly vypracované průběžně podle vlastních schopností.

3.4. Použité metody

Metody jsou způsoby a cesty k hlubšímu proniknutí do duševního života a zjištění skutečností a souvislostí.

Dotazník

Dotazník je náročnější. Získáváme více informací za krátkou dobu, ale chybí kontakt s dítětem. Dítě nemusí přečíst ani pochopit otázku, proto

neodpoví správně nebo neodpoví vůbec. Vzhledem k intelektové úrovni dětí jsem dotazníkovou metodu zvažovala, špatně čtou a mají nižší úroveň chápání. I přesto jsem se pro tuto metodu rozhodla po konzultaci reálnosti s ředitelem školy.

Byl použit dotazník nestandardizovaného typu, druh otázek byl zvolen kombinovaný – pro možnost vyjádření dalších myšlenek dítěte, které dotazník neobsahuje, ale přesto jsou pro dítě důležité a pro nás přínosně informativní.

Struktura dotazníku je sestavena v úvodu na otázky uzavřené, pro zjištění postoje dítěte a role v dané skupině. Ve stěžejní části jsou použity otázky otevřené a podávají nám informace o agresivitě a jejích projevech. Závěr dotazníku vypovídá o pohlaví a počtu agresorů, a dále o sdílnosti a potrestání agrese.

Rozhovor

Rozhovor probíhá mezi tazajícím a tazatelem. Zjišťujeme jednotlivé údaje, ale také názory, postoje, zájmy, přání, vztahy, atd. Pro tento případ máme tzv. rozhovor řízený neboli účelový, který máme předem připravený a to otázkami nepřímými, ale směřujícími k požadovanému cíli. Rozhovor volný využíváme např. pro navození spolupráce a dobré nálady, orientačně získáváme poznatky o postavení dítěte v rodině.

Tato metoda nebyla použita, ale v málo případech došlo k rozhovoru mezi tazatelem a tazajícím, a to v souvislosti předem vysvětlených otázek a přesto nepochopených. Jednalo se spíše o vysvětlení, nežli zjišťující rozhovor.

Pozorování

Pozorování je nejčastější a nejužívanější metoda. Ať chceme nebo nechceme, vždy si chování a jednání žáka všimneme. Všimáme si především jednotlivých gest a neverbálního chování, ale abychom dobře porozuměli řeči těla žáka, musíme znát a vědět, co jednotlivé pohyby, postoje a projevy znamenají a dále je musíme umět náležitě využít. To znamená, že nelze

pozorovat pouze jednotlivá gesta, ale celou řadu gest a poskládat je v neverbální větu. Nesmíme však opomenout mluvené slovo a vzájemnou interakci slova a gesta.

Pozorováním můžeme získat informace i od více dětí najednou. Získáváme nejen informace o žákovi jako takovém, ale i o jeho jednotlivých vztazích a postojích k jednotlivým členům dané sociální skupiny.

V tomto konkrétním průzkumu byly zjištěny skutečnosti nesoustředěnosti dětí, zvýšené afektivnosti, vyrušování při vyučování, vulgárního vyjadřování.

3.5. Výsledky a jejich interpretace

Účelem je stanovit pokud možno reálný předpoklad a postup ke zkvalitnění všeobecného působení a přístupům k dětem, které mají problémy v chování.

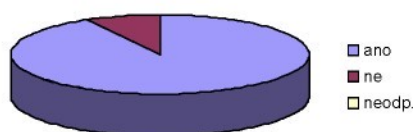
Průzkumu se zúčastnilo 36 dětí a to od 5.- 9. ročníku, 19 chlapců a 17 dívek.

Vyhodnocení otázky číslo 1.: **Jsi rád(a) v této třídě? ANO – NE**

Tabulka č.1

Ot.č.1	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	ANO	16	84	17	100
2.	NE	3	16	0	0
3.	NEODP.	0	0	0	0

Graf č.1

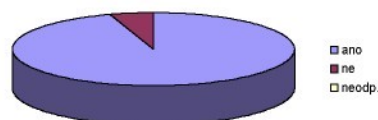
Děti jsou ve své třídě spokojené z 92%, více však dívky. Děti se celkem dobře přizpůsobily prostředí. Některé děti zůstávají ve své třídě i následný rok, k obměně žáků dochází zřídka a děti se navzájem znají. V každé třídě jsou dva ročníky a není výjimkou, když ve třídě jsou sourozenci.

Vyhodnocení otázky 2.: **Máš ve své třídě dobrého nebo dobrou kamarádku? ANO – NE**

Tabulka č.2

Ot.č.2	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	ANO	17	89	17	100
2.	NE	2	11	0	0
3.	NEODP.	0	0	0	0

Graf č.2

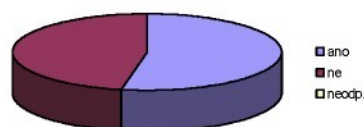
V 95% má každé dítě ve třídě či škole nějakého kamaráda(ku). Během přestávky se pozorováním zjistilo, že mají jednoho i více kamarádů a to i z jiné třídy a vyšších i nižších ročníků. Většinou však stejného pohlaví. Také bylo zajímavé, že ve třídě nebo škole dva kamarádi nebo kamarádky pochází ze stejné vesnice nebo čtvrti města.

Vyhodnocení otázky 3.: **Patříš ve třídě nebo škole do nějaké party? ANO - NE**

Tabulka č.3

Ot.č.3	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	ANO	9	47	10	59
2.	NE	10	53	7	41
3.	NEODP.	0	0	0	0

Graf č.3

Z více jak poloviny děti patří ve třídě nebo škole do nějaké party. Utváření nebo účast v nějaké partě není tak běžná jako kamarádství dvou dětí. Party se objevují ve vyšších ročnících a vzhledem k malé škole a počtu dotazovaných nebude těchto part na škole mnoho.

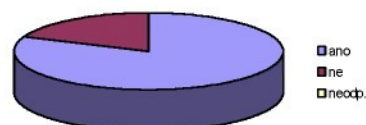
Vyhodnocení otázky 4.: **Viděl(a) jsi někdy, že je ubližováno tvému spolužákovi?**

ANO - NE

Tabulka č.4

Ot.č.4	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	ANO	13	68	16	94
2.	NE	6	32	1	6
3.	NEODP.	0	0	0	0

Graf č.4

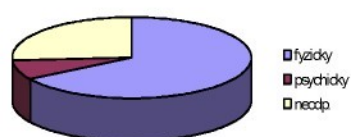
Dívky spíše viděly nebo si všimly ubližování druhým, kdežto chlapci si tolik nevšímají, nebo neviděli. Jeden z předpokladů bude rozdílnost citlivosti obou pohlaví vůči agresi. Ale také některé děti agresi vnímají jako normu chování např. přejatou z rodinného prostředí. Z 81% děti násilí viděly.

Vyhodnocení otázky 5.: **Jak mu bylo ubližováno?**

Tabulka č.5

Ot.č.5	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	FYZICKY	8	42	15	88
2.	PSYCH.	2	11	1	6
3.	NEODP.	9	47	1	6

Graf č.5

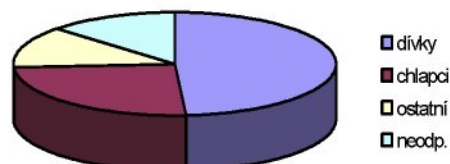
Dívky si spíše všimly fyzického násilí před psychickým. Chlapci viděli fyzickou agresi, ale v podobné míře se k agresi vůči spolužákovi nevyjádřili. Z necelých dvou třetin děti viděly fyzické násilí, psychické násilí viděly děti v necelé třetině. S ohledem na psychickou agresi musíme mít na paměti, že nadávání, urážení, ponižování a podobně z větší vzdálenosti, nemusí být zcela viditelné a prokazatelné.

Vyhodnocení otázky 6.: **Kterým dětem se podle tebe nejvíce ubližuje ve tvé třídě?**

Tabulka č.6

Ot.č.6	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	DÍVKÁM	5	26	7	41
2.	CHLAPCUM	8	42	4	23
3.	Ostatním	3	16	3	18
4.	NEODP.	3	16	3	18

Graf č.6

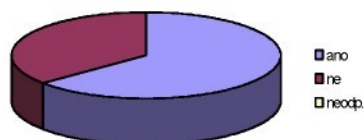
Dívky se domnívají, že se jim ubližuje více než chlapcům. Pravděpodobně dívky agresí vůči vlastní osobě nebo jiné dívce vnímají více citlivěji než agresí vůči chlapci. Možná z těchto důvodů dívky spolu spíše soucítí než s chlapci. Chlapci se domnívají, že se jim ubližuje více než dívkám, ale necelá třetina jich neodpověděla. Ve dvou třetinách se děti vyjádřily k agresivitě ve své třídě. Položka ostatní, děti uváděly například machrům, slabým, co se nebrání atd., odpovídaly spíše úvahově než konkrétně, a to z pravidla v případech, kde konkrétní agresí neviděly.

Vyhodnocení otázky 7.: **Ublížoval nebo ubližuje tobě někdo ze třídy nebo školy?** **ANO – NE**

Tabulka č.7

Ot.č.7	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	ANO	12	63	11	65
2.	NE	7	37	6	35
3.	NEODP.	0	0	0	0

Graf č.7

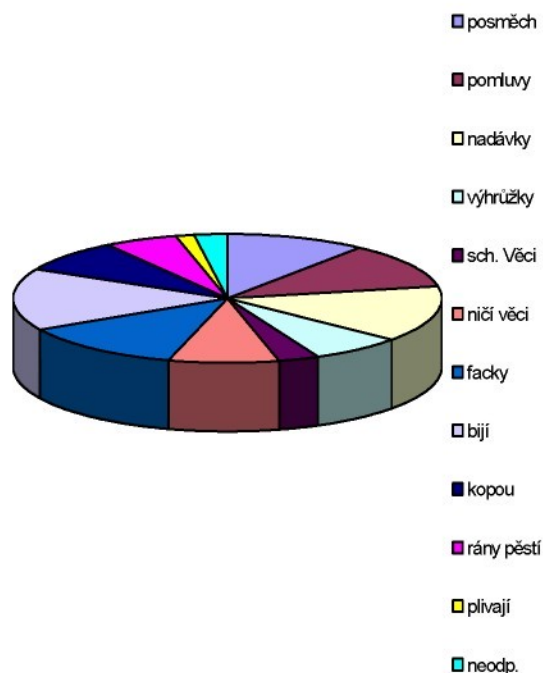
Chlapcům a dívkám se na škole ubližuje, a to z necelých dvou třetin. Rozdíl mezi pohlavím v četnosti agrese je minimální. Vzhledem k malému vzorku se ale dá předpokládat, že si chlapci ubližují více a na výsledku u dívek se značně podílí jejich citlivost na jakoukoli i minimální agresi, kterou chlapci jako agresi nepovažují.

Vyhodnocení otázky 8.: **Zakroužkuj, jak ti ubližují!** (viz. Příloha 1)

Tabulka č.8

Ot.č.8	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	Posmívají se mi	7	18	1	2
2.	Pomlouvají mě	3	7	7	15
3.	Nadávají mi	7	18	7	15
4.	Vyhrožují mi	3	7	3	6
5.	Schovávají mi věci	0	0	3	6
6.	Ničí mi věci	4	11	3	6
7.	Fackují mě	3	7	9	18
8.	Bijí mě	5	16	8	16
9.	Kopou mě	3	7	4	8
10.	Dávají mi rány pěstí	1	3	4	8
11.	Plivají	1	3	0	0
12.	NEODPOVĚDĚLO	1	3	0	0

Graf č.8

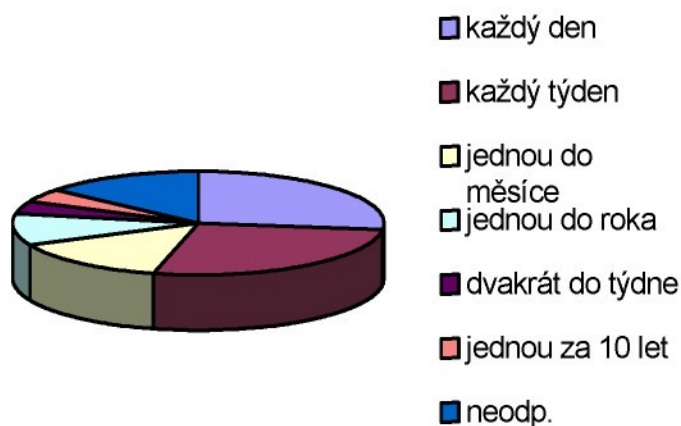
Forma násilí se projevuje především pomlouváním, posmíváním, nadáváním a dále fackováním, bitím, kopáním. Také si ničí věci. Děti spojily fyzické násilí pod položku obecnou, že je bijí. Psychickou agresi spíše pod nadávání a pomlouvání.

Vyhodnocení otázky 9.: **Zakroužkuj, jak často ti bylo ubližováno!** (viz. příloha 1)

Tabulka č.9

Ot.č. 9	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	Každý den	1	8	4	37
2.	Každý týden	5	44	3	27
3.	Jednou do měsíce	3	24	1	9
4.	Jednou do roka	0	0	2	18
5.	Dvakrát do týdne	1	8	0	0
6.	Jednou za 10 let	1	8	0	0
7.	NEODPOVĚĎELO	1	8	1	9

Graf č.9

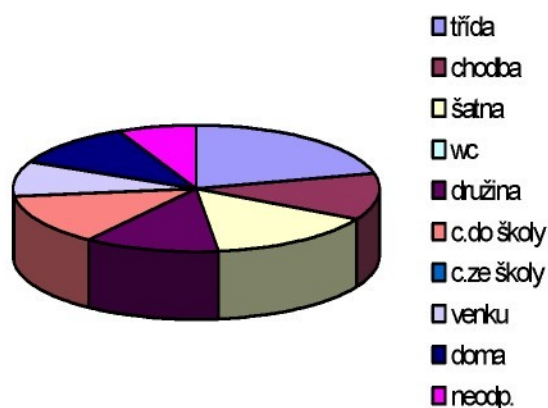
Dětem je ubližováno nejčastěji každý den i týden, méně často každý měsíc. Zde se projevuje u chlapců větší tolerance k agresi a agresivní chování fyzického projevu vnímají když dojde např. k nějakému poprání, k agresi viditelné, bolestivé a emočně více prožívané. Dívky pociťují agresi citlivěji, a tak mají pocit, že se jim ubližuje častěji.

Vyhodnocení otázky 10.: **Zakroužkuj, kde ti bylo ubližováno!**(viz. příloha 1)

Tabulka č.10

Ot.č.10	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	Ve třídě	6	24	6	17
2.	Na chodbě	3	13	4	11
3.	V šatně	3	13	6	17
4.	Na wc	0	0	0	0
5.	V družině	2	8	6	17
6.	Cestou do školy	3	13	5	14
7.	Cestou ze školy	0	0	0	0
8.	Venku	2	8	3	9
9.	Doma	3	13	3	9
10.	NEODPOVĚDĚLO	2	8	2	6

Graf č.10

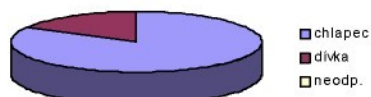
Děti si ubližují nejvíce ve třídě, šatně, na chodbě, ale také cestou do školy. Také ale doma. Toaleta je prostor, kde je velká pravděpodobnost, že si děti budou ubližovat, ale agrese se zde neprojevila. Při informování na tuto skutečnost bylo zjištěno, že formou prevence proti agresi v těchto obtížně střežených prostorech se děti na toaletě pouštějí jednotlivě nikoli hromadně tak, aby se předešlo shlukování dětí a vzájemného bití.

Vyhodnocení otázky 11.: **Ten, kdo ti ubližuje je chlapec nebo dívka?**
chlapec – dívka

Tabulka č.11

Ot.č.11	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	Chlapec	9	75	10	91
2.	Dívka	3	25	1	9
3.	NEODP.	0	0	0	0

Graf č.11

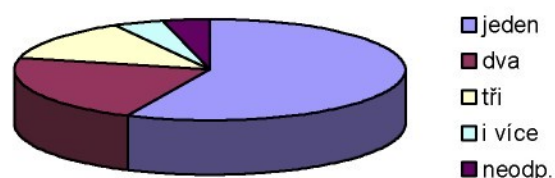
Více jak ze tří čtvrtin ubližují chlapci. Také jsou dívky, které si ubližování nenechají líbit.

Vyhodnocení otázky 12.: **Kolik je těch, kdo ti ubližují? 1 2 3 i více**

Tabulka č.12

Ot.č.12	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	Jeden	6	50	7	64
2.	Dva	1	8	4	36
3.	Tři	3	26	0	0
4.	I více.....	1	8	0	0
5.	NEODP.	1	8	0	0

Graf č.12

Útočící agresor je většinou jeden nebo dva, výjimečně tři. V jednom případě bylo agresorů vůči oběti více, během zjišťování této skutečnosti se prokázalo, že jde o chlapce astenického, s nízkým sebevědomím, který se neumí prát, je bojácný, z neúplné rodiny se sociálně nižším statutem. Tento chlapec je milý až vtíravý, strhává na sebe pozornost provokováním druhých a vystupuje jako oběť, které každý ubližuje a žádá ochranu a zastání, které se mu v rodině nedostává.

Vyhodnocení otázky 13: **Řekl(a) jsi o tom někomu?**

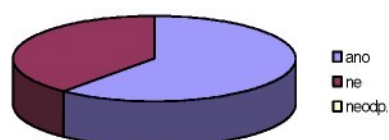
ANO - NE

Pokud ano, komu?.....

Tabulka č.13

Ot.č.13	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	ANO	7	59	7	63
2.	NE	5	41	4	37
3.	NEODP.	0	0	0	0

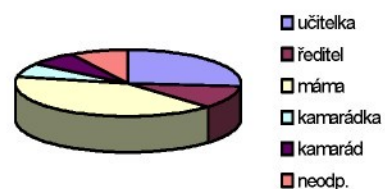
Graf č.13

Tabulka č.13 A)

Ot.č.13 A)	ODP. ANO - KOMU	CH	CH%	D	D%
1.	Učitelka	3	44	3	44
2.	Ředitel	1	14	1	14
3.	Máma	1	14	2	28
4.	Kamarádka	1	14	0	0
5.	Kamarád	1	14	0	0
6.	NEODP.	0	0	1	14

Graf č.13 A)

V necelých dvou třetinách se děti svěřily, a to učitelce, matce nebo řediteli školy. Dívky se svěřily více, a to pravděpodobně na základě vyšší vnímavosti agrese, bez možných projevů bagatelizace a racionalizace. Chlapci se svěřili méně, častěji bagatelizují, racionalizují, ale také se stydí a pocítují vlastní slabost neubránění se.

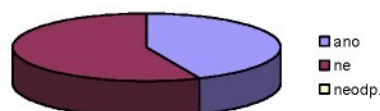
Největší důvěru děti projevily k učitelce. Dívky se svěřily spíše k ženské autoritě.

Vyhodnocení otázky 14.: **Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)? ANO – NE**

Tabulka č. 14

Ot.č.14	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	ANO	5	42	5	45
2.	NE	7	58	6	55
3.	NEODP.	0	0	0	0

Graf č. 14

Více jak polovině dětem nebyla poskytnuta pomoc. Vliv na tomto výsledku má i nedůvěra svěřit se autoritě, nikoli jen kamarádovi (ce). Ve škole nejsou zavedeny schránky důvěry, dětem by se otevřela cesta k možnému anonymnímu svěření autoritě, bez pocitu žalování na někoho, a tím i větší důvěra ponechání oběti v anonymitě.

Vyhodnocení otázky 15.: **Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval? ANO – NE**

Tabulka č. 15

Ot.č.15	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	ANO	5	42	2	18
2.	NE	7	58	9	82
3.	NEODP.	0	0	0	0

Graf č. 15

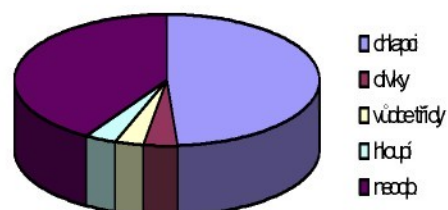
Z více jak dvou třetin nebyl agresor potrestán. Na tomto výsledku se podílí také odpovědi dětí, které se vůbec nesvěřily. Jeden z chlapců se sice nesvěřil, ale uvedl, že agresora sám potrestal. Vzhledem k tomu, že agrese nebyla v takovém podílu potrestána, je zde z pohledu dětí riziko, že oznámená agrese nebude potrestána a může se opakovat ještě ve větší míře.

Vyhodnocení otázky 16.: **Kdo podle tebe nejvíce ubližuje dětem?**

Tabulka č. 16

Ot.č.16	Odp.	CH	CH%	D	D%
1.	Chlapci	7	37	11	65
2.	Dívky	1	5	0	0
3.	Vůdce třídy	0	0	1	6
4.	Hloupí	1	5	0	0
5.	NEODP.	10	53	5	29

Graf č. 16

Ze všech dotazovaných se necelá polovina domnívá, že ubližují chlapci jak dívkám, tak mezi sebou. Více jak jedna třetina dotazovaných neodpověděla. Děti, které s velkou pravděpodobností agresí neviděly, odpověděly teoreticky a to v položce 3 a 4.

3.6. Shrnutí výsledků praktické části

První předpoklad: že se agresivita prokáže v 75 %. Agresivita se prokázala v 60 %. Pravděpodobně 15ti % rozdíl se prokázal na základě anonymity. (viz. tabulka č. 10)

Druhý předpoklad: že agresivita se projevuje spíše u chlapců než u dívek. Průzkumem se prokázalo převažující agresivní chování chlapců než u dívek. (viz. tabulka č. 11)

Děti v dotazníku uváděly často konkrétní jména spolužáků, a to především v otevřených otázkách.

Bylo zjištěno, že děti jsou celkem spokojené ve své třídě, a většinou má každé dítě nějakého kamaráda.

Více jak polovina patří do nějaké party.

Dále bylo zjištěno, že dívky jsou citlivější na jakékoli projevy agrese než chlapci, kterým některé agresivní projevy jako agresivní nepřipadají, a to pravděpodobně, že do určité míry se specifické projevy agrese stávají normou či normou již jsou. Agresivní chování dětí viděly z více jak tří čtvrtin.

Děti nerozlišují psychické a fyzické násilí, ale podle výsledků si spíše ubližují fyzicky než psychicky. Chlapci více verbálně napadají než dívky.

Není výrazný rozdíl ve formě ubližování mezi oběma pohlavími.

Necelé dvě třetiny dotazovaných byly nebo jsou obětí násilí.

Násilí se projevilo ve formě nadávání, posmívání, pomlouvání, až k fackování, bití, kopání. Také si ničí věci.

Dívky jsou citlivější na projevy agrese než chlapci .

Nejvíce se ubližuje dívkám ve třídě, v šatně a v družině. Neubližuje se jim na toaletě a cestou ze školy. Chlapci si ubližují především, když nad nimi není dozor, a to zpravidla ve třídě, chodbách a šatnách.

Dívkám více ubližují chlapci, chlapci si vzájemně také ubližují, ale dívky je občas také uhodí.

Chlapci i dívky ubližuje zpravidla jeden agresor. Objevují se typy chlapců, kterým ubližuje více agresorů. V tomto případě jde o jednoho až dva agresory, kteří bijí nevybíravě. Bylo zjištěno, že konkrétní obětí je astenický chlapec, který občas provokuje a nebrání se, proto ho bijí i dívky.

Dívky se spíše svěřily s tím, že jim někdo ubližuje, chlapci o něco méně, pravděpodobně cítili hanbu nebo ponížení. Dívky se svěřily spíše ženskému pohlaví, ale také se některé nevyjádřily.

Dívky se spíše obrátily na autority a byla jim poskytnuta pomoc, chlapci se méně svěřili, a proto jim nemohl někdo pomoci, pokud si problém nevyřešili sami.

Ve větší míře nebyl potrestán u chlapců agresor, ale také z důvodu jejich mlčenlivosti. Dívky i když se svěřily, agresor nebyl pokaždé postižen trestem. V jednom případě se chlapec nikomu nezmínil, nečekal pomoc od druhého a sám mu agresi oplatil.

Z velké míry ubližují chlapci, a to z pohledu dívek i chlapců. Některé děti, které se nesetkaly s agresí neodpověděly. Výjimečně se děti domnívají, že obecně ubližují agresori, kteří jsou na nižší intelektové úrovni.

4. Závěr

Agrese na ZvŠ existuje, málo kdo si všimne a mizivé procento aktivně zasáhne.

Chování dětí, je především výsledkem rodiny jako takové. Nesmíme opomenout další podstatné rodinné faktory, které se na utváření rodiny, výchově a rozvoji dítěte podílí. Proto, aby se dítě zdravě a bezproblémově rozvíjelo, bez negativních rodinných a dalších faktorů, je důležité znát a vědět o jednotlivých specifikách rodiny, genetické zátěži, onemocnění, ale i sociálních normách ovlivňující vhodné zařazení jedince do společnosti. Je nejen důležité znát prostředí ve kterém děti žijí, ale také, které je obklopuje. Vnější faktory působící na dítě, mohou negativně i pozitivně dítě ovlivňovat, popřípadě spolupodílet se na specifickém rozvoji dítěte.

Pro pochopení dítěte a jeho individuality projevů nám slouží teoretický podklad, bez kterého bychom se mohli pouze domnívat nebo spekulovat, nikoli objektivně konstatovat. Teoretická část této práce přináší informace o možných faktorech ovlivňující vývoj dítěte a objektivnější pochopení příčin chování a jednání dítěte.

V praktické části práce byla použita metoda dotazníku, kde se potvrdila agresivita na zvláštní škole, a to více jak v polovině. Z teorie víme, že děti na ZvŠ mají nižší intelekt, jsou spontánnější, bezprostřednější, s nižší úrovní logického uvažování a zvažování následků vlastního chování a jednání. Z tohoto důvodu můžeme předpokládat, že pudové projevy jako např. pud sebezáchovy bude projevem výrazněji než u dětí s inteligencí nadprůměrnou. Agrese je vrozená a u těchto dětí méně kontrolovatelná. Společnost se snaží tyto projevy eliminovat.

Vzhledem k individualitě každého jedince a individuálnosti rodinného a vnějšího prostředí s různými faktory funkčnosti a typů rodiny, s různými styly výchovy, různými rolmi a normami v rodině a společnosti, vznikají poruchy

chování různých příčin, a to i kombinovaných, jak primárních, tak i sekundárních. Z těchto důvodů by bylo vhodné zaměřit průzkum na příčiny agresivního chování dětí (LMD, nižší IQ, sekundární projev, obranný mechanismus).

Pedagogické působení může být efektivnější, jestliže rodiče budou více spolupracovat se školou. Za současné situace rodiče nechtějí a nejsou schopni své postoje měnit, souhlas k vyšetření rodiče dát nechtějí, a to i z důvodu nedůvěry k odborníkům a pedagogickým autoritám.

Rodiče by se měli více o děti zajímat nejen o prospěch a chování, ale také o mimoškolní činnosti. Také by bylo vhodné se dítěti více věnovat a projevit mu více lásky např. pohlazením. Názory na vzdělávání ve školských nařízeních by neměly být ventilovány před dítětem, např. vulgárním vyjadřováním. Rodiče by měli dítěti stanovit denní režim a dát výchově určitý řád, volný čas vyplnit zájmovou činností.

Získala jsem nové vědomosti a postoje k jednotlivým skutečnostem. Také jsem si uvědomila, jak důležité je mít dobré a harmonické rodinné zázemí. Vím, že problémy se musí řešit a jestliže jde o problémy dítěte, musí mu pomoci především rodiče. Je velice obtížné pomáhat dětem proti přesvědčení a vůli rodičů.

Avšak toto studium a umožněná praxe mě také naplnila pocitem, že jsem mohla na tento problém poukázat a konzultovat ho s ředitelem příslušné ZvŠ.

5. Navrhovaná opatření

Bylo by vhodné častěji motivovat a dávat přednost pochvalám před trestem.

Dále by bylo vhodné psychologické vyšetření některých dětí, a to nejen pro pedagogické účely, ale i pro rodiče.

Vyplnit volný čas dětí zájmovým kroužkem a sledovat čas příchodu dětí domů, je předpoklad, že se děti nebudou scházet v asociálních skupinách v místě bydliště. Rozložit denní program tak, aby děti neměly chvilku nevyužitého času, kterého by následně zneužily. O každém pohybu dětí vědět i s kterými dětmi se stýkají, a činnostmi, kterými se zabývají. Byl by vhodný důslednější dozor v prostorech školy.

Učitelé drží dozory různě dle rozvrhu. Zpravidla na velkých školách se takto drží dozory na chodbách a hřišti, na malých školách si většinou drží dozory učitelé ve svých třídách, však vždy je prostor možnosti k agresivnímu chování, není prakticky možné, aby každý možný prostor byl střežen. Na druhou stranu prostory střežené učitelem dávají prostor agresivnímu chování v případě, že tato projevená agrese nebývá potrestána, také děti využívají nestřežených momentů ve střežených prostorech.

Učitelé předchází agresi dozory, popřípadě ji napomenou, ale vyvození důsledků a dostatečné účelné potrestání neudělají. Což má vliv jak na rozvoji agrese agresora, tak ale také u dětí, které vidí nepotrestanou agresi a možnost vlastního projevu agrese s vědomím nepotrestání. To znamená, že potrestání agrese je prevence pro ostatní děti, které o agresi uvažují.

Dalším faktorem je způsob a míra potrestání. Učitelé uvádějí, že v hranicích možností pedagogického potrestání není v některých případech způsob a míra potrestání dostatečná a účelná. S tím souvisí spolupráce rodiny. V ojedinělých případech na chování agresora doplácí děti ostatní. Pokud

chování agresora přechází v ublížení na zdraví dle trestního zákona, se věc odkládá pro nízkou věkovou hranici. Pouze soud může nařídít psychologické, psychiatrické a další vyšetření, a dále má pravomoci o dítěti rozhodovat v případě, že rodina ve výchovném působení selhala (diagnostický a výchovný ústav). Z toho vyplývá důležitost spolupráce, podpory a jednoty ve výchově rodiny se školou.

Rozdíl v přístupu rodičů, které mají děti umístěné na ZŠ nebo ZvŠ je v tom, že dítě po ukončení povinné školní docházky budou studovat odborné učiliště, nekladou na dítě větší výukové nároky na rozdíl od základní školy, a tím vyšetření v PPP považují za zbytečné.

Určité procento rodičů nedůvěřuje speciálním odborníkům, a ani pedagogické autoritě. Jeden z důvodů je nedostatečná informovanost rodiče o abnormálnosti daného problému a z toho vyplývá i určitá rodičovská bagatelizace. Pohlíží na problém jako běžný a vyšetření zbytečné. Nebo problém nevidí jako problém, ale běžnou skutečnost. Dalším důvodem je pocit rodičů, že „učitelé dělají z jejich dítěte blázna“, jde o určitý strach z odlišnosti, z pohledu rodičů v negativním slova smyslu. Některé děti pocházejí ze sociálně slabších rodin a intelektová úroveň rodičů není na takové úrovni, aby zodpovědně přistupovali ke škole a školním záležitostem.

Také je zde na odborně speciální činnosti nedostatek speciálních pedagogů.

Život je těžký pro dospělé, ale co teprve pro malé děti, které jsou závislé na rodičích. Snažme se tedy pomáhat i rodičům, ať výchova jejich dětí je zvládnutelnější a děti nevyrůstají na ulici nebo v dětských domovech a jiných výchovných institucích.

6. Seznam použitých zdrojů

BALCAR, J.: *Pediatric* . TUL, 2000.

(Časopis lékařů českých č.6/1997, vydává: Lékařská společnost J.E.Purkyně)

ČERMÁK, I.: *Dětská agrese*. Brno. CERM Item, 1998. ISBN 80-7204-098-7

ECHAUDÉMAISON, C.D.: *Slovník ekonomie a sociálních věd*. Edition Praha, 1995

EDELSBERGER, L.: *Defektologický slovník*. SNP, Praha, 1978. SPN 0-71-12/1

GREENFIELDOVÁ, S.A.: *Lidská mysl*. Balios, Praha, 1998

HARTL, P.: *Psychologický slovník*, Edice: Slovník, Praha, 2.vyd.94

HARTL, P., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. 1.vyd. Praha. Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x

HILL, G.: *Moderní psychologie*. Praha. Portál, 2004

HLADÍLEK, M.: *K obecným základům pedagogiky*. TUL, 1997

HOLEČEK, V.: *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň. Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9

JEDLIČKA, R., KOŤA, J.: *Aktuální problémy výchovy: analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha. Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8

KOLÁŘ, M.: *Bolest, šikanování*. Praha. Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X

KOLÁŘ, M.: *Skrytý svět šikanování ve školách. Šikanování z hlediska práva*. Praha. Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1

MÁCHOVÁ, J.: *Duševní hygiena rodinného života*. Praha. Avicennum, 1974.

MATĚJČEK, Z.: *Dyslexie - specifické poruchy čtení*. H+H, 2.vyd. Praha. 1993.

MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha. Sociologické nakl. 1993.

NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha. nakl. Academia, 1997.

PAŘÍZEK, V.: *Základy obecné pedagogiky*. UK FP Praha, 1996.

- PEŠATOVÁ, I.: *Vybrané kapitoly z etopedie*. TUL, 2003. ISBN 80-7083-750-0
- PETRÁČOVÁ, V. – KRAUS, J. a kol.: *Akademický slovník cizích slov*. Academia Praha, 1998. ISBN 80-200-0607-9
- PORTMANNOVÁ, R.: *Jak zacházet s agresivitou*. Praha. Portál, 1996. ISBN 80-7178-094-4
- ŠVINGALOVÁ, D.: *Metodické pokyny pro zpracování bakalářských prací*. TUL, 2003. ISBN 80-7083-704-7
- ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme- jde o to jak*. Praha. Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5
- ŘÍČAN, P.: *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha. Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9
- VÁGNEROVÁ, M.: *Patopsychologie I.* TUL, 1995. ISBN 80-7083-158-8
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha. Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémových dětí a mládeže*. TUL, 2000. ISBN 80-7083-378-5
- VÁGNEROVÁ, M.: *Úvod do psychologie*. UK Praha, 1999. ISBN 80-7184-421-7
- VOKURKA, M.: *Praktický slovník medicíny*. Maxdorf, Praha, 1994. ISBN 80-85800-27-6
2004. Dětská soutěž – Odbor tisku a public relations Ministerstva vnitra
<http://www.mvcr.cz/soutez/agresivi.html>

7. Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro 6.- 9. ročník

Příloha č.2: Dotazník pro 6.-9. ročník použitý při pilotáži

Příloha č.3-7: Dotazník pro 6.-9. ročník použitý při průzkumu

Příloha č. 8: Nosič dat CD-ROM

8. Přílohy

